

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การท่องเที่ยวแม้ว่าจะไม่ใช่สิ่งจำเป็นพื้นฐานหรือปัจจัย 4 ของมนุษย์ แต่การท่องเที่ยวเป็นเรื่องของการนันทนาการ การพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ในปัจจุบันการท่องเที่ยวได้รับการยอมรับว่าเป็นอุตสาหกรรมที่สามารถจะช่วยเพิ่มพูนรายได้ให้ประเทศ หรือท้องถิ่นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพและรวดเร็วที่สุดอย่างหนึ่ง เมื่อเปรียบเทียบกับเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมอื่น ๆ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวก่อให้เกิดการสร้างอาชีพ การจ้างงาน การกระจายรายได้และความเจริญไปสู่ประชาชน โดยเฉพาะในแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวจะเห็นได้จากแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) ได้กำหนดให้การท่องเที่ยวเป็นฐานทางเศรษฐกิจในส่วนภูมิภาคที่กระตุ้นให้เกิดการลงทุนในทางอุตสาหกรรมและพาณิชย์กรรมที่ต่อเนื่องกัน เป็นแหล่งสร้างงานกระจายรายได้และความเจริญไปสู่ภูมิภาค¹

¹ แผนพัฒนาการท่องเที่ยวในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525- 2529)

การท่องเที่ยวยังเป็นเครื่องมืออันหนึ่งในการกระจายรายได้ และความเจริญทั้งทางวัตถุและเทคโนโลยีไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวต่างๆของประเทศส่วนใหญ่กระจายอยู่ในท้องถิ่น และเมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวก็จะมี การจับจ่ายใช้สอยเกิดขึ้น มีการลงทุนและความเจริญต่างๆก็ตามเข้าไปในท้องถิ่น เช่น การสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกที่สำคัญต่างๆอันเป็นโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) เช่น ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ ฯลฯ ให้มีขึ้นในพื้นที่หรือแหล่งท่องเที่ยว เพื่อสนับสนุนการลงทุนของภาคเอกชน จะเห็นได้ว่าอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจและสังคมเป็นอย่างมาก รัฐบาลได้ให้ความสนใจแก่อุตสาหกรรมท่องเที่ยว และถือว่าการส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นนโยบายหลักสำคัญประการหนึ่ง โดษยให้งบประมาณในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวมากขึ้นและได้จัดการท่องเที่ยวไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติต่อเนื่องกันมาจากแผนที่ 4 เพื่อขยายอุตสาหกรรมท่องเที่ยวให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังเป็นการบุกเบิกพื้นที่ให้เป็นที่รู้จัก และนำความเจริญต่างๆเข้าไปสู่พื้นที่ ซึ่งทำให้พื้นที่นั้นมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ทำให้เมืองหรือชุมชนที่ไม่มีความสำคัญอะไร กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง ดังเช่นชุมชนหัวหิน มีพัฒนาการที่น่าสนใจ เนื่องจากการท่องเที่ยวเข้ามา มีบทบาทต่อชุมชนหัวหินมาตั้งแต่อดีต อาจกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนหัวหินเป็นอย่างมาก เนื่องจากหัวหินเป็นสถานที่ท่องเที่ยวตากอากาศชายทะเลแห่งแรกของไทยมากกว่า 70 ปี จากการท่องเที่ยวซึ่งมีผลมาจาก การเดินทางที่สะดวกรวดเร็วโดยทางรถไฟสายใต้ ซึ่งเปิดการเดินทางถึงชุมชนหัวหินเมื่อ พ.ศ. 2454 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ทำให้หมู่บ้านชาวประมงเล็กๆมีผู้คนอาศัยอยู่ไม่หนาแน่นและไม่มีความสำคัญแต่อย่างใด นอกจากทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงาม เช่น ชายหาดที่สวยงามและชาวละเอีศด บรรษากาศที่เงียบสงบเริ่มเป็นที่รู้จักของชาวกรุงเทพฯ และกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวตากอากาศที่ได้รับความนิยมในเวลาต่อมา ซึ่งขณะนั้นความนิยมในการไปตากอากาศเพื่อสูดโอโซนแบบชาวยุโรปที่เข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯกำลังเป็นที่นิยมอย่างมาก ในระยะแรกนั้นหัวหินเป็นแหล่งท่องเที่ยว ตากอากาศสำหรับพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการบริวาร ข้าราชการ และคหบดี ต่อมาได้จับจองที่ดินสร้างตำหนักและบ้านพักตากอากาศตามแนวชายหาด เพื่อเป็นที่พัก นอกจากนี้ยังมีการตัดถนน และจัดการระบบน้ำประปา

เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้มาพักผ่อน หัวหินกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวตากอากาศที่ผู้นิยมมาพักผ่อนกันมากขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้ชุมชนหัวหินเจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว ความเจริญต่างๆ เข้ามาสู่ชุมชนหัวหินมากขึ้น มีการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อรองรับการท่องเที่ยว เช่น โฮเต็ลหัวหิน หรือที่เรียกกันว่าโรงแรมรถไฟ* ซึ่งเป็นโรงแรมที่ทันสมัยที่สุดในขณะนั้น และทางโรงแรมได้ให้บริการแก่ผู้มาพักเช่นเดียวกับโรงแรมในต่างประเทศ นอกจากนี้ยังมีการให้บริการทางด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการต่างๆ อันเป็นกิจการของเทศบาลตำบลหัวหินในเวลาต่อมา ความเจริญที่หลั่งไหลเข้าสู่ตำบลเล็กๆแห่งนี้ ทำให้ชุมชนหัวหินขยายตัวอย่างรวดเร็ว แต่ในช่วง 20 ปีที่ผ่านมาหัวหินได้ลดความนิยมลงไปบ้าง เนื่องจากมีแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่เกิดขึ้น เช่น พัทธยา บางแสน ภูเก็ต ซึ่งมีความทันสมัยของโรงแรมสมัยใหม่ กีฬาทางน้ำ ในที่คลับ ดิสโก้เทค และภัตตาคารหรูหรา

ในปัจจุบันการท่องเที่ยวได้ขยายตัวอย่างมากทั้งในประเทศและต่างประเทศ มีสถานที่ท่องเที่ยวตากอากาศมากขึ้นแต่ชุมชนหัวหินก็ยังคงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงเพราะมีความพร้อมทางสภาพทรัพยากร โดยเฉพาะพื้นที่ตลอดชายฝั่งหรือชายหาด ซึ่งถือได้ว่าเป็นหัวใจของพื้นที่ เป็นแหล่งท่องเที่ยวหลักที่เหมาะสมแก่การพักผ่อนหย่อนใจ มีสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา แม้ว่าการขยายตัว จะช้ากว่าแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ เช่น พัทธยา บางแสน ภูเก็ต ก็ตาม ในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) รัฐได้วางเป้าหมายที่จะวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวหัวหิน จนถึงขั้นศึกษาความเหมาะสมในการพัฒนา (Feasibility Study) อีกทั้งยังมีนโยบายส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวหัวหินให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอันดับ 2 รองจากแหล่งท่องเที่ยวหลักของภูมิภาค จากการศึกษาการวางแผนพัฒนาภาคตะวันตก (Western Region Planning Study) โดยสภาพพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ทำการสำรวจทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวภายในพื้นที่ 8 จังหวัดในภาคตะวันตก**

* ปัจจุบันคือ โรงแรมโซฟีเทล เซ็นทรัล หัวหิน

** ภาคตะวันตก ประกอบด้วยพื้นที่ 8 จังหวัด ได้แก่ กาญจนบุรี สุพรรณบุรี นครปฐม สมุทรสงคราม สมุทรสาคร ราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์

พบว่า หาดหัวหินเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว และมีความสำคัญสูงอยู่ในระดับเดียวกับแหล่งท่องเที่ยว อื่นๆที่สำคัญของภาคตะวันตก

จากการที่ชุมชนหัวหินเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ จึงถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่หนึ่งใน การวางแผนพัฒนาเพื่อเป็นศูนย์กลางหลักของการท่องเที่ยวของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (Main Center) ที่ให้บริการทั้งทางด้านที่พัก การสื่อสาร คมนาคม การบริการและแหล่งท่องเที่ยว โดยมีบทบาทเป็นแหล่งท่องเที่ยวตากอากาศชายทะเลแบบสงบ (Non-Active Beach Resort) รองรับการท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจที่ไม่ต้องการกิจกรรมมากนัก รวมทั้งรองรับนักท่องเที่ยวทั้งประเภทมาเช้า-เย็นกลับ และพักแรม และกำหนดให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

ปัจจุบันหัวหินยังคงเติบโตมีความสำคัญด้านการท่องเที่ยว และเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานครเท่าใดนัก ทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปเยี่ยมเยือนและพักผ่อนตากอากาศกันตลอดปี และมีจำนวนมากขึ้น เป็นเหตุให้ชุมชนหัวหินมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านต่างๆ เพื่อรองรับการขยายตัวของการท่องเที่ยว ทั้งทางด้านโครงสร้างพื้นฐานและบริการสาธารณะ การบริการทางด้านการท่องเที่ยวเข้ามามีบทบาทมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านกายภาพ ในระยะ 2-3 ปีที่ผ่านมา ชุมชนหัวหินมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินอย่างรวดเร็ว การใช้ที่ดินเป็นไปเพื่อธุรกิจและพาณิชย์กรรมที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวมากขึ้น โดยเฉพาะที่ดินบริเวณริมทะเล มีการซื้อขายกันในราคาสูง ทำให้ต่าหนักและบ้านพักตากอากาศที่อยู่คู่หาดหัวหินมาเป็นเวลานาน กลายเป็นโรงแรมและอาคารชุดพักอาศัย เพื่อรองรับการขยายตัวของการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น หากเป็นเช่นนี้ต่อไปความสวยงามตามธรรมชาติของชุมชนหัวหินจะถูกทำลายและเสื่อมโทรมลง เช่นเดียวกับแหล่งท่องเที่ยวชายทะเลแห่งอื่นๆ ที่ายที่สุดการขยายตัวของ ชุมชนหัวหินอาจถึงจุดอิ่มตัวและลดความสำคัญในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวลงก็ได้

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งที่จะศึกษาพัฒนาการของชุมชนหัวหินที่เกิดขึ้นจากอดีตจนถึงปัจจุบัน อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการท่องเที่ยว เพื่อที่จะทราบถึงการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชนหัวหิน โดยเฉพาะในด้านการตั้งถิ่นฐานและการใช้ที่ดิน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

นี้อาจจะเป็นลักษณะที่ก่อให้เกิดทั้งผลดีและผลเสียที่ไม่พึงปรารถนาต่อชุมชนหัวหิน อีกทั้งยังจะส่งผลกระทบต่อสภาพการท่องเที่ยวในชุมชนหัวหินแห่งนี้ต่อไปในอนาคตด้วย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการวางแผน การเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหา ปรับปรุงในด้านต่างๆตลอดจนแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสม อันจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนหัวหินต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

ในการศึกษาพัฒนาการของชุมชนหัวหินอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว ได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ดังนี้

1. ศึกษาสภาพทั่วไปในอดีต ปัจจุบันและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนหัวหินตลอดจนปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น
2. ศึกษาบทบาทและความสัมพันธ์ของการท่องเที่ยวที่มีผลต่อพัฒนาการ และการเปลี่ยนแปลงของชุมชนหัวหิน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงพัฒนาการของชุมชนหัวหินจากอดีตถึงปัจจุบัน ตลอดจนบทบาทของหัวหินในฐานะที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว
2. ทราบถึงสภาพทั่วไปของชุมชนหัวหิน รวมทั้งปัญหาที่เกิดขึ้นและอาจจะเกิดขึ้นเพื่อการแก้ไข และป้องกันได้อย่างถูกต้องเหมาะสม
3. ทราบถึงบทบาทและความสัมพันธ์ของการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนหัวหิน
4. ทราบถึงแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมของชุมชนหัวหิน ที่อาจจะเกิดขึ้น เพื่อการประเมินศักยภาพในการรองรับความเจริญของพื้นที่รวมทั้งเป็นแนวทางเพื่อการวางแผนพัฒนา และปรับปรุงชุมชนที่เหมาะสมต่อไป
5. เป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะหน่วยงานท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาลตำบลหัวหิน ตลอดจนผู้บริหารที่อยู่ในฐานะ เป็นผู้ตัดสินใจในการพัฒนาชุมชนหัวหิน

ขอบเขตของการศึกษา

ในการศึกษานี้แบ่งขอบเขตออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. ขอบเขตที่เป็นพื้นที่ทางกายภาพ ขนาดพื้นที่ศึกษาคือเขตการปกครองเป็นหลัก คือ เขตเทศบาลตำบลหัวหินมีอาณาเขตอยู่ในพื้นที่อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ครอบคลุมพื้นที่ 2 ตำบลในอำเภอหัวหิน ได้แก่ ตำบลหัวหินและตำบลหนองแก รวมพื้นที่ทำการศึกษาทั้งหมด 72 ตารางกิโลเมตร
2. ขอบเขตที่เป็นเนื้อหาที่จะทำการศึกษา การศึกษานี้จะศึกษาเฉพาะเทศบาลตำบลหัวหิน เพื่อทราบถึงบทบาทของชุมชนหัวหินในฐานะที่เป็นเมืองท่องเที่ยวมาตั้งแต่อดีต และหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับพัฒนาการของชุมชนหัวหิน อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากท่องเที่ยว และนำผลจากการศึกษามาสรุปและเสนอแนะ

ข้อจำกัดในการศึกษา

ในเรื่องของช่วงเวลาที่ศึกษาอันหลัง บางช่วงนั้นอาจมีข้อจำกัดในเรื่องข้อมูลด้วยเหตุที่ข้อมูลในอดีตมิได้มีการบันทึกและเก็บรวบรวมไว้สมบูรณ์พอ ข้อมูลบางอย่างมีการบันทึกไว้ ข้อมูลบางอย่างก็ไม่มี ทำให้ไม่อาจได้ข้อมูลที่สมบูรณ์เท่าที่ควร

วิธีการศึกษา

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิแบ่งเป็นข้อมูลปฐมภูมิ (PRIMARY DATA) และข้อมูลทุติยภูมิ (SECONDARY DATA)

1.1 ข้อมูลทุติยภูมิ (SECONDARY DATA)

เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาที่รวบรวมได้จากแหล่งต่างๆ ในด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม การท่องเที่ยว และประวัติศาสตร์ เช่น ข้อมูลจากเอกสาร แผนที่ ภาพถ่าย และอื่น ๆ จากสำนักงานเทศบาลตำบลหัวหิน หอจดหมายเหตุแห่งชาติ สำนักงานสถิติแห่งชาติ กองทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง สำนักผังเมือง กรมแผนที่ทหาร

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่ว่าการอำเภอหัวหิน สำนักงานที่ดินจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สาขาหัวหิน และหน่วยงานอื่น ๆ เป็นต้น

1.2 ข้อมูลปฐมภูมิ (PRIMARY DATA)

เป็นข้อมูลที่ได้จากการบันทึกเรื่องราว บันทึกภาพในพื้นที่การศึกษาโดยการสำรวจภาคสนาม การสังเกตโดยการพิจารณาปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น ในพื้นที่ศึกษา ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ทำการศึกษา การสัมภาษณ์และการสอบถามเรื่องราวต่าง ๆ จากบุคคลในท้องถิ่น เพื่อให้ข้อเท็จจริง และปัญหาต่างๆที่จะนำไปศึกษาวิเคราะห์ต่อไป

2. การศึกษาครั้งนี้แบ่งการศึกษาออกเป็นช่วงเวลา ที่เรียกว่า Time Series Study คือ แบ่งออกเป็น

ช่วงแรก ได้แก่ ช่วงก่อนมีทางรถไฟสายใต้ไปถึง (ก่อน พ.ศ.2454)

ช่วงที่ 2 ได้แก่ ช่วงหลังจากที่มีการเปิดเดินรถไฟสายใต้ถึงหัวหิน พ.ศ.2454

ถึงสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2

ช่วงที่ 3 ได้แก่ ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 - พ.ศ.2529

ช่วงที่ 4 ได้แก่ ช่วง พ.ศ.2530 - 2534

3. นำข้อมูลที่ได้มาจัดระเบียบ แล้วแสดงผลของการศึกษาในรูปของการพรรณนาประกอบตาราง แผนที่ และภาพถ่าย